

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

Datums skatāms laika zīmogā Nr. 1-6/24
Uz 26.10.2020 1-03.5/215

**Latvijas Republikas Satversmes tiesas
tiesnesim Jānim Neimanim**
tiesa@satv.tiesa.gov.lv

Par viedokli lietā Nr. 2020-36-01

Satversmes tiesas tiesnesis Jānis Neimanis ir pieaicinājis tiesībsargu viedokļa sniegšanai lietā Nr.2020-36-01 “Par Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72. panta piektās daļas 1. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 106. panta pirmajam teikumam” (turpmāk – lieta Nr.2020-36-01). Tiesībsargs lūgts rakstveidā izteikt viedokli par pieteikumā akcentēto apstrīdētās normas neatbilstību Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 106. panta pirmajam teikumam, kā arī lūgts aplūkot šādus jautājumus:

1. Vai vienīgi noziedzīga nodarījuma vardarbīgais raksturs ir pamats turpmākam vispārējam ierobežojumam notiesātajai personai strādāt darbu, kas ir saistīts ar bērniem?

2. Vai bērnu tiesību aizsardzību nav iespējams sasniegt ar sodīto personu mazāk ierobežojošiem līdzekļiem, piemēram, psiholoģisko izpēti vai citu pilngadīgu personu klātbūtni darba pienākumu veikšanas laikā?

3. Vai gadījumā, ja persona noziedzīgu nodarījumu ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu izdara laikā, kad tā nav sasniegusi pilngadību, ir samērīgi, ka tas ietekmē šīs personas tiesības uz nodarbinātību pēc pilngadības sasniegšanas?

Izvērtējot lēmumam pievienoto Augstākās tiesas pieteikumu un Saeimas atbildes rakstu, tiesībsargs sniedz šādu viedokli.

[1] Satversmes 91.panta pirmajā teikumā ir noteikts vienlīdzības princips: „Visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā.” Satversmes 106.panta pirmais teikums paredz, ka ikvienam ir tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos un darbavietu atbilstoši savām spējām un kvalifikācijai. Savukārt saskaņā ar Satversmes 116.pantu personas tiesības uz darbu var ierobežot likumā paredzētajos

gadījumos, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību.

Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72. panta piektās daļas 1. punkts (turpmāk – apstrīdētā norma) noteic, ka “Bērnu aprūpes, izglītības, veselības aprūpes un citās tādās iestādēs, kurās uzturas bērni, bērnu pasākumos un tādos pasākumos, kuros piedalās bērni, nedrīkst strādāt, veikt brīvprātīgo darbu, kā arī saskaņā ar noslēgto vienošanos sniegt pakalpojumus personas (izņemot personas, kuras sniedz vienreizējus vai īslaicīgus pakalpojumus, kā arī pakalpojumus, kas tiek sniegti, bērnam klāt neesot), kuras sodītas par noziedzīgiem nodarījumiem, kas saistīti ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, — neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas.”

Apstrīdētā norma ir absolūts šķērslis personai, kura sodīta par noziedzīgiem nodarījumiem, kas saistīti ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, strādāt darbu, kas saistīts ar bērniem. Tādējādi apstrīdētā norma ierobežo personas tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos un darbavietu atbilstoši savām spējām un kvalifikācijai.

Pamats turpmākam vispārējam ierobežojumam notiesātajai personai strādāt darbu, kas ir saistīts ar bērniem, ir vienīgi noziedzīgā nodarījuma vardarbīgais raksturs.

Lai izvērtētu, vai apstrīdētā norma (ierobežojums) atbilst Satversmes 91. un 106. pantam, ir jāizvērtē:

- 1) vai ierobežojums noteikts ar pienācīgā kārtā pieņemtu likumu;
- 2) vai ierobežojumam ir leģitīms mērķis;
- 3) vai ar to ir iespējams mērķi sasniegt un vai ierobežojums ir samērīgs.

Izvērtējot, vai pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu, jāpārbauda, vai likums:

- 1) pieņemts, ievērojot normatīvajos aktos paredzēto kārtību;
- 2) izsludināts un publiski pieejams atbilstoši normatīvo aktu prasībām;
- 3) pietiekami skaidri formulēts, lai persona varētu izprast no tā izrietošo

tiesību un pienākumu saturu un paredzēt tā piemērošanas sekas.¹

Saeima savā atbildes rakstā ir norādījusi, ka lietā nav strīda par to, ka apstrīdētā norma ir pieņemta, ievērojot normatīvajos aktos paredzēto procedūru un kārtību, kā arī izsludināta un publiski pieejama atbilstoši normatīvo aktu prasībām. Šādam viedoklim pievienojas arī tiesībsargs.

Tāpat atzīstams, ka apstrīdētajā normā ir ietverts aizliegums konkrētai personu kategorijai strādāt darbu, kas saistīts ar bērniem, un apstrīdētajā normā ietvertais aizliegums kopsakarā ar Krimināllikumu ir formulēts pietiekami skaidri.

ANO Bērnu tiesību konvencijas 19. pants uzliek dalībvalstij pienākumu veikt visus attiecīgos likumdošanas, administratīvos, sociālos un izglītošanas pasākumus, lai ikvienu bērnu aizsargātu pret fizisku vai psiholoģisku vardarbību, miesas bojājumiem vai nežēlīgu, nevērīgu vai nolaidīgu izturēšanos, sliktu izturēšanos vai ekspluatāciju. Bērna tiesības neciest no vardarbības noteiktas arī

¹ Satversmes tiesas 2018. gada 11. oktobra sprieduma lietā Nr.2017-30-01 13.punkts.

Bērnu tiesību aizsardzības likuma 9. panta otrajā daļā: “Pret bērnu nedrīkst izturēties cietsirdīgi, nedrīkst viņu mocīt un fiziski sodīt, aizskart viņa cieņu un godu.”

ANO Bērnu tiesību komiteja savā Vispārējā komentārā Nr.13 (2011) par bērnu tiesībām būt brīvam no visu veidu vardarbības uzsver, ka bērnu aizsardzībai no vardarbības ir jāveic proaktīvi, mērķtiecīgi pasākumi, lai mazinātu riska faktorus, kuriem var būt pakļauti atsevišķi bērni vai bērnu grupas kopumā vai konkrētās situācijās.²

No minētā izriet, ka apstrīdētās normas mērķis ir bērnu drošības interešu aizsardzība. Secināms, ka likumdevējs ar apstrīdēto normu ir vēlējis pasargāt bērnus no nonākšanas saskarsmē ar tādām personām, kas sodītas par noziedzīgiem nodarījumiem, kas saistīti ar vardarbību, tādējādi samazinot risku bērnam ciest no vardarbības.

Saeima savā atbildes rakstā šo mērķi ir izvērsusi plašāk – apstrīdētā norma ir daļa no kopējās sistēmas, kas paredzēta bērnu aizsardzībai no vardarbības. Tā ir daļa no tiem “likumdošanas pasākumiem” Bērnu tiesību konvencijas 19. panta izpratnē, kurus likumdevējs ieviesis, lai nodrošinātu bērnu aizsardzību pret vardarbību. Apstrīdētajā normā ietvertais ierobežojums ir vērsts uz vardarbības risku novēršanu.³

Apstrīdētajai normai ir leģitīms mērķis – bērna aizsardzība no visa veida vardarbības.

Lai izvērtētu ar apstrīdēto tiesību normu noteiktā ierobežojuma samērīgumu, jāpārbauda: 1) vai likumdevēja izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai; 2) vai leģitīmo mērķi nevar sasniegt ar citiem, indivīda tiesības un likumiskās intereses mazāk ierobežojošiem līdzekļiem; 3) vai ierobežojums ir atbilstošs, t.i., vai labums, ko iegūst sabiedrība, ir lielāks par indivīda tiesībām nodarīto kaitējumu. Ja, izvērtējot tiesību normu, tiek atzīts, ka tā neatbilst kaut vienam no šiem kritērijiem, tad tā neatbilst arī samērīguma principam un ir prettiesiska.⁴

Satversmes tiesa ir norādījusi, ka likumdevēja izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai, ja ar konkrēto regulējumu šis mērķis tiek sasniegts.⁵

Ar apstrīdēto normu leģitīmo mērķi varētu sasniegt gadījumā, ja par vardarbīgu noziegumu sodītā persona ir bīstama apkārtējiem (persona ar augstu vardarbības risku). Ja sodītai personai nav konstatējams vardarbīgas uzvedības risks un tā nav bīstama apkārtējiem, apstrīdētās normas leģitīmo mērķi – bērnu aizsardzību no vardarbības - varētu sasniegt ar personas tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem, piemēram, individuālu izvērtēšanu, kas ietvertu gan personas psiholoģisko izpēti un vardarbības risku izvērtēšanu, gan citu apstākļu kopuma izvērtēšanu. Psiholoģiskā izpēte vien nebūtu pietiekama leģitīmā mērķa

² Apvienoto Nāciju Organizācijas Bērnu tiesību komitejas Vispārējā komentāra Nr.13 (2011) par bērnu tiesībām būt brīvam no visu veidu vardarbības 72. punkta f apakšpunkts.

³ Latvijas Republikas Saeimas atbildes raksts, 4.lpp., 7.lpp.

⁴ Satversmes tiesas 2007. gada 16. maija sprieduma lietā Nr.2006-42-01 11.punkts.

⁵ Satversmes tiesas 2017. gada 24. novembra sprieduma lietā Nr. 2017-07-01 18. punkts.

sasniegšanai, jo psihologa atzinums par psiholoģisko izpēti ir vienas jomas viena speciālista vērtējums.

Tāds sodītās personas tiesības mazāk ierobežojošs līdzeklis kā citu pilngadīgu personu klātbūtne darba pienākumu veikšanas laikā tiesībsarga ieskatā nebūtu piemērots leģitīmā mērķa sasniegšanai ne no bērnu tiesību un tiesisko interešu viedokļa, ne no sodītās personas tiesību viedokļa. Pamatojoties uz bērnu tiesību un tiesisko interešu prioritātes principu, nav pieļaujama bērnu pakļaušana vardarbības riskam, nodrošinot vardarbīgu personu tiesību uz darbu īstenošanu. Ja jāizsver bērna tiesības būt drošā vidē iepretim sodītās personas tiesībām brīvi izvēlēties nodarbošanos, prioritāte piešķirama bērna tiesībām. Turklāt, uzliekot uzraudzības pienākumu citam darbiniekam, tiktu apstrādāti (izpausti) personas dati par sodāmību, tādējādi pārkāpjot Satversmes 96. pantā garantētās personas tiesības uz privāto dzīvi.

Tiesību normās paredzētie ierobežojumi, saskaņā ar kuriem personai ir liegts strādāt sev vēlamā profesijā un iegūt attiecīgo amatu agrāk izdarīta noziedzīga nodarījuma dēļ, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas, ir uzskatāmi par absolūtiem aizliegumiem. Satversmes tiesa, atsaucoties uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrā pausto⁶, atzina, ka, izvērtējot absolūta aizlieguma samērīgumu, papildus jau Satversmes tiesas praksē izstrādātajiem kritērijiem, jāpārbauda arī tas, vai likumdevējs ir: 1) pamatojis absolūtā aizlieguma nepieciešamību; 2) izvērtējis absolūtā aizlieguma būtību un piemērošanas sekas; 3) pamatojis to, ka, paredzot izņēmumus no šā absolūtā aizlieguma, pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis netiktu sasniegts līdzvērtīgā kvalitātē⁷.

Attiecībā uz likumdevēja pienākumu izvērtēt absolūtā aizlieguma būtību un piemērošanas sekas Satversmes tiesa norādīja, ka likumdevēja pienākums ir pārliecināties un pamatot, ka šāds aizliegums ir nepieciešams tieši konkrētajā apmērā, kā arī izvērtēt šā aizlieguma piemērošanas sekas⁸. Turklāt, nosakot absolūtu neterminētu aizliegumu un neparedzot nekādu iespēju to pārskatīt, likumdevējam ir jāpārliecinās par to, vai ar šo aizliegumu radītās tiesiskās sekas ir samērīgas⁹. Tāpat likumdevējam, nosakot absolūtu aizliegumu, ir ne tikai jāpamato šāda aizlieguma nepieciešamība, bet arī jāpārliecinās par to, ka absolūts aizliegums ir vienīgais līdzeklis, ar kuru var sasniegt pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi. Demokrātiskā tiesiskā valstī likumdevējs var tiesību normās ietvert absolūtus aizliegumus, tomēr tādā gadījumā likumdevējam ir jāpārliecinās arī par to, ka, paredzot izņēmumus no šāda aizlieguma, leģitīmo mērķi nebūtu iespējams sasniegt līdzvērtīgā kvalitātē. Izņēmumi no absolūta aizlieguma var būt dažādi, piemēram, gan tāds regulējums, kas noteiktos gadījumos pieļauj individuālu izvērtēšanu, gan likumā precīzi formulēti izņēmumi, gan arī regulējums, kas

⁶ Sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2013.gada 22.aprīļa spriedumu lietā "Animal Defenders International v. the United Kingdom", pieteikums Nr.48876/08.

⁷ Satversmes tiesas 2017.gada 24.novembra sprieduma lietā Nr.2017-07-01 19.punkts.

⁸ Turpat, 19.2.punkts.

⁹ Turpat, 19.2.2.punkts.

paredzētu periodisku aizlieguma nepieciešamības pārskatīšanu. Piemērotākā risinājuma izvēle ietilpst likumdevēja rīcības brīvībā.¹⁰

Satversmes tiesa lietā Nr.2017-07-01, vērtējot Izglītības likuma 50.panta 1.punkta, ciktāl tas liedz personai, kura tikusi sodīta par tīšu smagu vai sevišķi smagu noziegumu, tiesības strādāt par pedagogu, atbilstību Satversmes 106.pantam, atzina, ka likumdevējs, nosakot absolūtu aizliegumu, nav noskaidrojis, vai nepastāv alternatīvi līdzekļi, kā arī nav izvērtējis un pamatojis to, ka sodāmības gadījumā par tīša smaga vai sevišķi smaga nozieguma izdarīšanu nosakāms absolūts aizliegums strādāt par pedagogu. Tādējādi ierobežojums tika atzīts par neatbilstošu samērīguma principam un līdz ar to apstrīdētā norma par neatbilstošu Satversmes 106.pantam.

Ievērojot Satversmes tiesas 2017. gada 24. novembra spriedumu lietā Nr.2017-07-01 un Satversmes tiesas kolēģijas 2019. gada 27. marta lēmumu par atteikšanos ierosināt lietu, kurā noteikts, ka attiecībā uz personām, kas vēlas strādāt par pedagogu, visos gadījumos jāpiemēro Izglītības likuma 50. panta pirmajā daļā noteiktais regulējums par individuālu personas izvērtējumu, ir izveidots iepriekš sodītu personu izvērtēšanas process.

Izglītības kvalitātes valsts dienesta izveidotā Personu izvērtēšanas komisija pēc sodāmības dzēšanas vai noņemšanas lemj par atļauju strādāt par pedagogu (tai skaitā ar bērniem) arī gadījumos, kad persona sodīta par vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, jo atbilstoši Satversmes tiesas spriedumam tika izstrādāti un 2018. gada 18. oktobrī stājās spēkā grozījumi Izglītības likumā, kas paredz izvērtēšanas procesu un iespējas saņemt atļauju strādāt par pedagogu visām sodītām personām, t.sk. tām, kuras sodītas par smagu un sevišķi smagu noziegumu.

Personu individuāla izvērtēšana notiek atbilstoši Ministru kabineta 2019. gada 3. septembra noteikumiem Nr. 414 "Kārtība, kādā tiek izvērtēta personas atbilstība pedagoga amatam". Minēto noteikumu 17. punktā paredzēts, ka, izvērtējot riskus, vai atļauja nekaitēs izglītojamo interesēm, Izglītības kvalitātes valsts dienesta izveidota komisija ņem vērā arī šādus aspektus: laikposmu, kas pagājis kopš noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas, noziedzīgā nodarījuma veidu, raksturu un personas attieksmi pret to, personas darbību laikposmā no noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas līdz dienai, kad persona iesniegusi iesniegumu, vai personas raksturojumu par šo laikposmu, kā arī risku izglītojamo veselībai, drošībai, intelektuālajai un fiziskajai attīstībai.

Komisija visus minētos aspektus īpaši ņem vērā gadījumā, ja persona izdarījusi noziedzīgu nodarījumu nepilngadīgā vecumā, citus noziedzīgus nodarījumus nav izdarījusi un ir izvērtējusi notikušo, un ir mainījusi savu dzīvi.¹¹

Valstij ir pienākums preventīvi aizsargāt bērnus no vardarbības un nepieļaut saskarsmi ar bērnu, ja pastāv risks, ka darbinieks varētu būt pret bērnu vardarbīgs. Tomēr preventīvajiem pasākumiem ir jābūt nepieciešamiem un mērķtiecīgiem, līdz ar to sodīšanas par noziedzīgiem nodarījumiem, kas saistīti ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, fakts pats par sevi nevar būt par pamatu absolūtam

¹⁰ Satversmes tiesas 2017.gada 24.novembra sprieduma lietā Nr.2017-07-01 19.3.punkts.

¹¹ Ministru kabineta 2020. gada 10. marta vēstules Nr.18/TA-2009 (2019) 4. lpp.

nodarbinātības aizliegumam, bet tas pēc sodāmības dzēšanas vai noņemšanas ir rūpīgi jāizvērtē kopsakarā ar visiem pārējiem lietas materiāliem.

Tiesībsargs nepiekrīt Saeimas atbildes rakstā paustajam viedoklim¹², ka apstrīdētajā normā ietvertais ierobežojums ir vienīgais līdzeklis, kas garantē minētā riska pilnīgu izslēgšanu.

Tiesībsarga ieskatā apstrīdētajā normā noteiktais absolūtais aizliegums nav vienīgais līdzeklis, ar kuru var sasniegt pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi. Leģitīmo mērķi – bērnu aizsardzību no vardarbības līdzvērtīgā kvalitātē varētu sasniegt ar citiem, indivīda tiesības un likumiskās intereses mazāk ierobežojošiem līdzekļiem – individuālu izvērtējumu pēc sodāmības dzēšanas vai noņemšanas, līdzīgi kā tiek izvērtēti pedagogi un adoptētāji. Turklāt apstrīdētā norma negarantē vardarbības riska pilnīgu izslēgšanu – arī par vardarbīgiem nodarījumiem iepriekš nesodītas personas, veicot darba pienākumus, mēdz pret bērniem izturēties vardarbīgi.

Tiesībsargs pievienojas Saeimas atbildes rakstā paustajam viedoklim¹³, ka, lai aizsargātu bērnu tiesības un intereses un nodrošinātu bērnu, vecāku un sabiedrības kopumā uzticēšanos bērnu tiesību aizsardzības sistēmai, personām, kuras strādā ar bērniem, būtu izvirzāmas zināmas prasības attiecībā uz viņu personiskajām īpašībām un rīcību, kas var ietekmēt bērnus. Taču minētās prasības būtu attiecināmas uz ikvienu personu, kuras darbs saistīts ar bērniem, tostarp pedagogiem, neatkarīgi no sodāmības.

[2] Satversmes 91. panta pirmais teikums noteic, ka visi cilvēki ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka atbilstoši Satversmes 91. pantā ietvertajam vienlīdzības principam likumdevējs nav tiesīgs pieņemt tādu tiesisko regulējumu, kas bez saprātīga pamata pieļautu atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos, vai vienādu attieksmi pret personām, kuras atrodas atšķirīgos apstākļos.¹⁴

Lai izvērtētu, vai apstrīdētā norma atbilst Satversmes 91. panta pirmajā teikumā ietvertajam vienlīdzības principam, Satversmes tiesai jānoskaidro:

1) vai un kuras personas (personu grupas) atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos;

2) vai apstrīdētā norma paredz vienādu vai atšķirīgu attieksmi pret šīm personām (personu grupām);

3) vai šāda attieksme ir noteikta ar normatīvajos aktos paredzētā kārtībā pieņemtu tiesību normu;

4) vai šādai attieksmei ir objektīvs un saprātīgs pamats, proti, vai tai ir leģitīms mērķis un vai ir ievērots samērīguma princips.¹⁵

Tiesībsarga ieskatā izskatāmajā lietā salīdzināmās personu grupas ir par

¹² Saeimas atbildes raksta 8. lpp.

¹³ Saeimas atbildes raksta 5. lpp.

¹⁴ Satversmes tiesas 2020. gada 10. jūlija sprieduma lietā Nr. 2019-36-01 9. punkts; 2005. gada 13. maija sprieduma lietā Nr. 2004-18-0106 13. punkts.

¹⁵ Satversmes tiesas 2019. gada 2. maija sprieduma lietā Nr. 2018-14-01 13.punkts.

noziedzīgiem nodarījumiem, kas saistīti ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, sodīti pedagogi un citi darbinieki, kuri strādā iestādēs, kurās uzturas bērni. Šo personu grupu vienojošās pazīmes šajā gadījumā – izdarīts vardarbīga rakstura noziedzīgs nodarījums un darbs, kas saistīts ar bērniem.

Sākotnēji likumdevējs pedagogiem bija noteicis stingrākus ierobežojumus kā iestāžu vadītājiem un darbiniekiem, kas neveic pedagoga darbu. Proti, Izglītības likuma 50.panta 1.punkts noteica, ka par pedagogu nevar strādāt persona, kas sodīta par tīšu noziegumu (jebkādu, ne tikai vardarbīga rakstura) un nav rehabilitēta. Savukārt attiecībā uz darbiniekiem apstrīdētā norma noteic aizliegumu strādāt ar bērniem, ja persona sodīta par noziedzīgiem nodarījumiem, kas saistīti ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu.

Ievērojot Satversmes tiesas 2017. gada 24. novembra spriedumu lietā Nr.2017-07-01 un Satversmes tiesas kolēģijas 2019. gada 27. marta lēmumu, attiecībā uz pedagogiem tiesiskais regulējums tika grozīts un visos gadījumos, arī ja pedagogs sodīts par vardarbīga rakstura noziedzīgu nodarījumu, tiek piemērots Izglītības likuma 50. panta pirmajā daļā noteiktais regulējums par individuālu personas izvērtējumu.

Apstrīdētā norma paredz atšķirīgu attieksmi pret darbiniekiem, kas nav pedagogi, bet kuru darbs ir saistīts ar bērniem. Attiecībā uz šo personu grupu ir noteikts absolūts aizliegums strādāt darbu, kas saistīts ar bērniem.

Tiesībsarga ieskatā šādi atšķirīgi, mazāk labvēlīgi attieksmei pret darbiniekiem, kas nav pedagogi, nav objektīva un saprātīga pamata. Pasaules praksē pedagogiem tiek izvirzītas vairākas pamatfunkcijas – mācīt, audzināt, dot padomu, radoši strādāt. Audzināt, nozīmē veidot mijiedarbības sistēmu, kura savukārt nosaka indivīda attieksmi pret citiem cilvēkiem, darbu un pašiem pret sevi. Pedagoģija ir zinātne par audzināšanu un jaunās paaudzes sagatavošanu dzīvei, apgūstot priekšgājēju uzkrātās zināšanas, pieredzi, uzvedības normas, tikumiskos un ētiskos ideālus. Ja, apzinoties pedagoga lomu sabiedrības un it īpaši bērnu izglītošanā un audzināšanā, tiek pieļauta individuāla personas izvērtēšana, nav objektīva pamata izvērtēšanu neattiecināt uz citiem darbiniekiem, kas strādā ar bērniem.

[3] Vēlos vērst uzmanību uz lietas izspriešanai nozīmīgu aspektu, ka normatīvajā regulējumā, kas paredz virkni ierobežojumu personām izvēlēties sev vēlamu nodarbošanos, nav saskatāms likumdevēja analīzē balstīts izvērtējums, kas pamatotu konkrēto aizliegumu, jo it īpaši absolūto aizliegumu, nepieciešamību un samērīgumu iepretim izdarītajam noziedzīgajam nodarījumam un tā rezultātā radītajām sekām. Turklāt šāds pamatojums neizriet arī no likumprojektu izstrādes dokumentiem.

Jautājums par personai noteiktajiem ierobežojumiem strādāt sev vēlamā profesijā un ieņemt attiecīgo amatu agrāk izdarīta noziedzīga nodarījuma dēļ ir aktuāls un prasa atbilstošu valsts rīcību. Kā atzinusi Satversmes tiesa, tad personas attieksme pret pašas izdarīto noziedzīgo nodarījumu, kā arī vērtību sistēma laika gaitā var mainīties¹⁶. Tiesībsargs uzsver, ka minētais jo īpaši ir attiecināms uz nepilngadīgajām personām, par ko arī Tieslietu ministrija nepilngadīgo

¹⁶ Satversmes tiesas 2017.gada 24.novembra sprieduma lietā Nr.2017-07-01 19.2.2.punkts.

kriminālatbildības sistēmas reformas ietvaros ir uzsvērusi, ka nepilngadīgai personai kriminālatbildība būtu jāpiemēro tikai noteiktos gadījumos. Tādā veidā tiktu samazināts jauniešu likumpārkāpēju skaits, veicināta jauniešu veiksmīgāka integrācija sabiedrībā, kā arī darba tirgū¹⁷.

No Satversmes tiesas judikatūras izriet, ka likumdošanas procesā likumdevējam ir jāizvērtē likumprojektā paredzēto tiesību normu atbilstība augstāka juridiska spēka tiesību normām, tostarp Satversmei, starptautiskajām un Eiropas Savienības tiesību normām, un jāsaskaņo likumprojektā paredzētās tiesību normas un tiesību sistēmā jau pastāvošās tiesību normas atbilstoši racionāla likumdevēja principam. Labas likumdošanas princips dod iespēju saprast, kāpēc likumdevējs noteicis konkrētu pamattiesību ierobežojumu un kādu apsvērumu dēļ šāds ierobežojums demokrātiskā tiesiskā valstī ir pieļaujams. Šīs prasības ir jāievēro, nosakot jebkuru pamattiesību ierobežojumu.¹⁸

Ievērojot iepriekšminētos apstākļus, kā arī, lai novērstu iespējamus tiesvedības riskus Satversmes tiesā, tiesībsargs jau 2019. gada nogalē lūdz valdību izvērtēt minēto problemātiku un nodrošināt, ka atbilstoši katras tiesību nozares specifikai tiek pārskatīti normatīvie akti, kas paredz personām ierobežojumus attiecībā uz konkrēto nodarbošanos agrāk izdarīta noziedzīga nodarījuma dēļ, īpašu uzmanību pievēršot personām, kuras to izdarījušas, būdamas nepilngadīgas.¹⁹

Ministru prezidents atbildē²⁰ piekrita tiesībsarga viedoklim, ka, ievērojot Satversmes tiesas 2017. gada 24. novembra spriedumā Nr. 2017-07-01 ietvertās atziņas un tiesībsarga vēstulē minēto problemātiku, ir nepieciešams pārskatīt normatīvos aktus, kas paredz personām dažādus aizliegumus agrāk izdarīta noziedzīga nodarījuma dēļ. Visām ministrijām, Finanšu izlūkošanas dienestam un Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojam tika uzdots līdz 2020. gada 1. oktobrim sagatavot un iesniegt Valsts kancelejā priekšlikumus grozījumiem savas nozares likumos un Ministru kabineta noteikumos attiecībā uz personām paredzētajiem aizliegumiem vai ierobežojumiem saistībā ar agrāk izdarītu noziedzīgu nodarījumu, tostarp izvērtēt tādas jautājumus:

“Vai absolūtu aizliegumu ir iespējams aizstāt ar terminētu aizliegumu, proti, tādu, kas beidzas līdz ar sodāmības dzēšanu vai noņemšanu?

Vai absolūtu aizliegumu ir iespējams atcelt, veicot individuālu izvērtējumu?

Vai aizliegumu ir iespējams neattiecināt uz personām, kuras noziedzīgu nodarījumu izdarījušas, būdamas nepilngadīgas?”²¹

Nemot vērā iepriekš minēto, uzskatu, ka Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72. panta piektās daļas 1. punkts neatbilst Latvijas Republikas Satversmes 91.

¹⁷ Sk. likumprojekta “Grozījumi Kriminālprocesa likumā” (Nr.356/Lp13) anotāciju – <https://titania.saeima.lv/LIVS13/saeimalivs13.nsf/0/8F970CC5A1956647C225842700436C2A?OpenDocument> un likumprojekta “Grozījumi Krimināllikumā” (Nr.357/Lp13) anotāciju – <https://titania.saeima.lv/LIVS13/saeimalivs13.nsf/0/DE025229C1591133C225842700427684?OpenDocument>

¹⁸ Satversmes tiesas 2019. gada 6. marta sprieduma lietā Nr. 2018-11-01 18.1. punkts.

¹⁹ Tiesībsarga 2019. gada 18. oktobra vēstule Nr. 1-8/19.

²⁰ Ministru kabineta 2020. gada 10. marta vēstule Nr. 18/TA-2009 (2019).

²¹ Ministru kabineta 2020. gada 10. marta vēstule Nr. 18/TA-2009 (2019), 12. lpp.

panta pirmajam teikumam un 106. panta pirmajam teikumam, ciktāl tas pēc sodāmības dzēšanas vai noņemšanas neparedz individuālu izvērtējumu personai, kas bijusi sodīta par noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu.

Pielikumā:

1. Tiesībsarga 18.10.2019. vēstule Nr. 1-8/19 uz 9 lapām.
2. Ministru kabineta 10.03.2020. vēstule Nr.18/TA-2009 (2019) uz 13 lapām.

Tiesībsargs

Juris Jansons

Šis dokuments ir parakstīts ar drošu elektronisko parakstu un satur laika zīmogu